

CLEMENTI VII PONTIFICI MAXIMO ACTIUS SYNCERUS

P_1A v.1 Magne parens custosque hominum, cui jus datur uni
 2 claudere caelestes et reserare fores,
 3 occurrent siqua in nostris male firma libellis,
 4 delet errores aequa litura meos :
 5 imperiis, venerande, tuis submittimus illos,
 6 nam sine te recta non licet ire via.
 7 Ipse manu sacrisque potens Podalirius herbis
 8 ulcera Paeonia nostra levabis ope,
 9 quippe mihi toto nullus te praeter in orbe
 10 triste salutifera leniet arte malum.
 11 Rarus honos summo se praeside posse tueri,
 12 rarior a summo praeside posse legi.

LIBER I

P_1B v.1 Virginei partus magnoque aequaeva parenti
 2 progenies, superas caeli quae missa per auras
 3 antiquam generis labem mortalibus aegris
 4 abluit obstructique viam patefecit Olympi,
 5 sit mihi, caelicolae, primus labor, hoc mihi primum
 6 surgat opus: vos auditas ab origine causas
 7 et tanti seriem, si fas, evolvite facti.
 8 Nec minus, o Musae, vatium decus, hic ego vestros
 9 optarim fontes, vestras nemora ardua rupes,
 10 quandoquidem genus e caelo deducitis et vos
 11 Virginitas sanctaeque juvat reverentia famae :
 12 vos igitur, seu cura poli seu virginis hujus
 13 tangit honos, monstrate viam, qua nubila vincam,
 14 et mecum immensi portas recludite caeli ;
 15 magna quidem, magna, Aonides, sed debita posco,
 16 nec vobis ignota : etenim potuistis et antrum
 17 aspicere et choreas, nec vos orientia caelo
 18 signa nec Eoos reges latuisse putandum est.
 19 Tuque adeo, spes fida hominum, spes fida deorum.
 20 Alma parens, quam mille acies quaeque aetheris alti
 21 militia est, totidem currus, tot signa tubaeque,
 22 tot litui comitantur ovantique agmina gyro

23 adglomerant : niveis tibi si sollemnia templis
 24 certa damus, si mansuras tibi ponimus aras
 25 exciso in scopulo, fluctus unde aurea canos
 26 despiciens celso se culmine Mergilline
 27 attollit nautisque procul venientibus offert,
 28 si laudes de more tuas, si sacra diemque
 29 ac coetus late insignes ritusque dicamus,
 30 annua felicis colimus dum gaudia partus :
 31 tu vatem ignarumque viae insuetumque labori,
 32 Diva, mone, et pavidis jam laeta adlabere coeptis.
 33 Viderat aetherea superum regnator ab arce
 34 undique collectas vectari in Tartara praedas
 35 Tisiphonemque imo conantem cuncta profundo
 36 vertere et immanes stimulantem ad dira sorores,
 37 nec jam homini prodesse alto quod semina caelo
 38 duceret aut varios animum excoluisset ad usus :
 39 tantum letiferae poterant contagia culpae !
 40 Tum pectus pater aeterno succensus amore
 41 sic secum : "Ecquis erit finis ? Tantisne parentum
 42 prisca luent poenis seri commissa nepotes,
 43 ut quos victuros semper superisque crearam
 44 pene pares, tristi patiar succumbere leto
 45 informesque domos obscuraque regna subire ?
 46 Non ita, sed divum potius revocentur ad oras,
 47 ut decet, et manuum poscunt opera alta mearum,
 48 desertosque foros vacuique sedilia caeli
 49 actutum complere parent, legio unde nefandis
 50 acta odiis trepidas ruit exturbata per auras ;
 51 cumque caput fuerit tantorumque una malorum
 52 femina principium lacrimasque et funera terris
 53 intulerit, nunc auxilium ferat ipsa modumque
 54 qua licet afflictis imponat femina rebus".
 55 Haec ait, et celerem stellata in veste ministrum
 56 qui castae divina ferat mandata puellae,
 57 alloquitur, facie insignem et fulgentibus alis :
 58 "Te, quem certa vocant magnarum exordia rerum,
 59 fide vigil, pars militiae fortissima nostrae,
 60 te decet ire novumque in saecula jungere foedus :
 61 nunc animum huc adverte atque haec sub pectore serva.
 62 Est urbes Phoenicum inter lateque fluentem
 63 Jordanem regio nostris sat cognita sacris :
 64 Judaeam appellant armisque et lege potentem.
 65 Hic claris exorta atavis, vatumque ducumque
 66 antiquum genus et dignis licet aucta hymenaeis,
 67 pectoris inlaesum virgo mihi casta pudorem
 68 servat adhuc, nullos non servatura per annos,
 69 mirus amor, seniumque sui venerata mariti
 70 exiguis degit thalamis et paupere tecto,
 71 digna polo regnare altoque effulgere divum
 72 concilio et nostros aeternum habitare penates.
 73 Hanc mihi virginibus jam pridem ex omnibus unam
 74 delegi prudensque animo interiore locavi,
 75 ut foret intacta sanctum quae numen in alvo
 76 conciperet ferretque pios sine semine partus.
 77 Ergo age, nubivagos molire per aera gressus,
 78 deveniensque locum, castas haec jussus ad aures
 79 effare et pulchris cunctantem hortatibus imple,
 80 quandoquidem genus e Stygiis mortale tenebris

81 eripere est animus saevosque arcere labores".
 82 Dixerat. Ille altum Zephyris per inane vocatis
 83 carpit iter, scindit nebulas atque aera tranat,
 84 ima petens pronusque leves vix commovet alas.
 85 Qualis, ubi ex alto notis Maeandria ripis
 86 prospexit vada seu placidi stagna ampla Caystri,
 87 praecipitem sese candenti corpore cycnus
 88 mittit agens, jamque implumis segnisque videtur
 89 ipse sibi, donec tandem potiatur amatis
 90 victor aquis : sic ille auras nubesque secabat.
 91 Ast ubi palmiferae tractu stetit altus Idumes,
 92 reginam haud humiles volventem pectore curas
 93 aspicit ; atque illi veteres de more Sibyllae
 94 in manibus, tum siqua aevo reseranda nepotum
 95 fatidici casto cecinerunt pectore vates.
 96 Ipsam autem securam animi laetamque videres
 97 autorem sperare suum : nanque affore tempus,
 98 quo sacer aethereis delapsus spiritus astris
 99 incorrupta piae compleret viscera matris,
 100 audierat. Pro quanta alti reverentia caeli
 101 virgineo in vultu est ! Oculos dejecta modestos
 102 suspirat matremque dei venientis adorat,
 103 felicemque illam humana nec lege creatam
 104 saepe vocat, nec dum ipsa suos jam sentit honores,
 105 cum subito ex alto juvenis demissus Olympo
 106 purpureos reteggit vultus, numenque professus
 107 incessuque habituque, ingentes explicat alas
 108 ac tectis late insuetum diffundit odorem.
 109 Mox prior haec : "Oculis salve lux debita nostris,
 110 jam pridem notum caelo jubar, optima virgo,
 111 cui sese tot dona, tot explicuere merenti
 112 divitiae superum, quicquid rectique probique
 113 aeterna de mente fluit, purissima quicquid
 114 ad terras summo veniens sapientia caelo
 115 fert secum et plenis exundans gratia rivis.
 116 Te genitor stabili firmam sibi lege sacra vit,
 117 perpetuos genitor cursus qui dirigit astris,
 118 mansuramque tuo fixit sub pectore sedem ;
 119 idcirco coetus inter veneranda pudicos
 120 una es, quam latis caeli in regionibus olim
 121 tot divum celebrent voces. Pro gaudia terris
 122 quanta dabis, quantis hominum succurrere votis
 123 incipies ! " Stupuit confestim exterrita virgo,
 124 demisitque oculos totosque expalluit artus :
 125 non secus ac conchis siquando intenta legendis
 126 seu Micone parva scopulis seu forte Seriphi
 127 nuda pedem virgo, laetae nova gloria matris,
 128 veliferam advertit vicina ad litora puppim
 129 adventare, timet, nec jam subducere vestem
 130 audet nec tuto ad socias se reddere cursu,
 131 sed trepidans silet obtutuque immobilis haeret ;
 132 illa Arabum merces et fortunata Canopi
 133 dona ferens, nullis bellum mortalibus infert,
 134 sed pelago innocuis circum nitet armamentis.
 135 Tum rutilus caeli alipotens, cui lactea fandi
 136 copia divinique fluunt e pectore rores
 137 ambrosiae, quibus ille acres mulcere procellas
 138 possit et iratos pelago depellere ventos :

139 "Exue, dia, metus animo, paritura verendum
 140 caelitibus numen sperataque gaudia terris
 141 aeternamque datura venis per saecula pacem.
 142 Haec ego siderea missus tibi nuntius arce,
 143 sublimis celeres vexit quem penna per auras,
 144 vaticinor, non insidias, non nectere fraudes
 145 edoctus : longe a nostris fraus exulat oris.
 146 Quippe tui magnum magna incrementa per orbem
 147 ipsa olim partus, virgo, sobolisque beatæ
 148 aspicias : vincet proavos proavitaque longo
 149 extendet jura imperio populisque vocatis
 150 ad solium late ingentes moderabitur urbes,
 151 nec sceptri jam finis erit nec terminus aevi ;
 152 quin justis paulatim animis pulcherrima surget
 153 religio : non monstra, piis sed numina templis
 154 placabunt castae diris sine caedibus arae".
 155 Dixerat. Illa, animum sedato pectore firmans,
 156 substitit, et placido breviter sic ore locuta est :
 157 "Conceptus ne mihi tandem partusque futuros,
 158 sancte, refers ? Me ne attactus perferre viriles
 159 posse putas, cui vel nitenti matris ab alvo
 160 protinus inconcussum et ineluctabile votum
 161 virginitas fuit una, nec est cur solvere amatae
 162 jura pudicitiae cupiam aut haec foedera rumpam ? "
 163 "Immo istas (quod tu minime jam rere) per aures"
 164 excipit interpretes "fecundam spiritus alvum
 165 influet implebitque potenti viscera partu,
 166 flammifero veniens caelo atque micantibus astris.
 167 At tu, virgineum mirata tumescere ventrem,
 168 haerebis pavitans ; demum, formidine pulsa,
 169 gaudia servati capies inopina pudoris.
 170 Neve haec vana putes dictis aut territa nostris
 171 indubites, serae dudum concessa senectae
 172 dona oculos pone ante tuos ; nam sanguine avito
 173 juncta tibi mulier (sterilis licet illa gravique
 174 pressa aevo) haud quaquam speratum hoc tempore pignus
 175 fert utero et felix sexto sub mense laborat :
 176 usque adeo magno nil non superabile caelo est ! "
 177 His dictis, regina oculos ad sidera tollens
 178 caelestumque domos superas atque aurea tecta,
 179 annuit et tales emisit pectore voces :
 180 "Jam jam vince, fides, vince, obsequiosa voluntas !
 181 En adsum : accipio venerans tua jussa tuumque
 182 dulce sacrum, pater omnipotens ; nec fallere vestrum est,
 183 caelicolae : nosco crines, nosco ora manusque
 184 verbaque et aligerum caeli haud variantis alumnum".
 185 Tantum effata, repente nova micuisse penates
 186 luce videt : nitor ecce domum complebat ; ibi illa,
 187 ardentum haud patiens radiorum ignisque corusci,
 188 extimuit magis. At venter (mirabile dictu !
 189 non ignota cano) sine vi, sine labe pudoris,
 190 arcano intumuit verbo : vigor actus ab alto
 191 irradians, vigor omnipotens, vigor omnia complens
 192 descendit - deus ille, deus ! - Totosque per artus
 193 dat sese miscetque utero. Quo tacta repente
 194 viscera contremuere ; silet natura pavetque
 195 attonitae similis, confusaque turbine rerum
 196 insolito occultas conatur quaerere causas,

197 sed longe vires alias majoraque sentit
 198 numina : succutitur tellus laevumque sereno
 199 intonuit caelo rerum cui summa potestas,
 200 adventum nati genitor testatus, ut omnes
 201 audirent late populi, quos maximus ambit
 202 Oceanus Tethysque et raucisona Amphitrite.
 203 Hos inter medios caeli terraeque fragores,
 204 aequatis properans volucer pulcherrimus alis
 205 omnia dum trepidant, discesserat altaque nabat
 206 per loca, cum virgo celsis in nubibus illum
 207 alternantem humeros videt atque immensa secantem
 208 ventorum spatia et jam versicolore per auras
 209 fulgentem pluma ac caeli convexa petentem.
 210 Quem demum tali aspectans sermone secuta est :
 211 "Magne ales, celsi decus aetheris, invia rerum
 212 qui penetras longaeque et nubila linqvis et Euros
 213 antevolans : laeto seu te felicia tractu
 214 sidera quaeque suos volvuntur signa per orbis
 215 exspectant redeuntem, alti seu certa reposit
 216 crystalli domus et vitrei plaga lucida regni,
 217 seu propiora vocant supremo tecta Tonanti,
 218 qua patet in summum regio flammantis Olympi
 219 teque amor et liquidis flagrans alit ignibus aura :
 220 i, precor, i, nostrum testis defende pudorem".
 221 Nec plura his. Tum vero aciem deflectit et omnes,
 222 haud mora, sollicito percurrit lumine montes
 223 agnatamque animo conceptaque pignora versat,
 224 multa putans serumque uteri miratur honorem.
 225 Interea Manes descendit Fama sub imos
 226 pallentesque domos veris rumoribus implet :
 227 optatum adventare diem, quo tristia linqvant
 228 Tartara et evictis fugiant Acheronta tenebris,
 229 immanemque ululatum et non laetabile murmur
 230 tergemini canis, adverso qui carceris antro
 231 excubat insomnis semper rictuque trifauci
 232 horrendum, stimulante fame, sub nocte profunda
 233 personat et morsu venientes appetit umbras.
 234 Tum vero heroes laetati animaeque piorum
 235 ad caelum erectas coeperunt tendere palmas ;
 236 atque hic insignis funda citharaque decorus,
 237 insignis sceptro senior, per opaca locorum
 238 dum graditur nectitque sacros diademate crines,
 239 dum legit effoetos Lethaeo in gramine flores,
 240 qua tacitae labuntur aquae mutaeque volucres
 241 ducunt per steriles aeterna silentia ramos,
 242 attonita subitos concepit mente furores
 243 divinamque animam et consueto numine plenus,
 244 intorquens oculos venientia fata recenset :
 245 "Nascere, magne puer, nostros quem solvere nexus
 246 et tantos genitor voluit perferre labores ;
 247 magne puer, cui se haec tandem spolianda reservant
 248 regna, tot heu miseris hominum ditata ruinis,
 249 nascere, venturum si te mortalibus olim
 250 pectore veridico promisimus, igneus ut nos
 251 viribus afflatos caelestibus ardor agebat
 252 insinuans, si sacra peregrimus et tua late
 253 jussa per immensum fama vulgavimus orbem.
 254 En ridet pax alma tibi : simul ecce potentes,

255 impulsu caelo divisque auctoribus acti,
 256 orbe alio properant reges. Salvete, beati
 257 Aethiopes, hominum sanctum genus, astra secuti
 258 scilicet huc vestris affertis munera regnis.
 259 Accipe dona, puer, tuque, o sanctissima mater,
 260 sume animos : jam te populique ducesque frequentant
 261 litore ab extremo et odoriferis Nabathaeis.
 262 Ille autem aurata fulgens in veste sacerdos
 263 jam canus, jam maturo venerabilis aevo,
 264 quid sibi vult, sacras puerum qui sistit ad aras,
 265 sic venerans laetoque inspectans aethera vultu ?
 266 Seque dehinc facili clausurum lumina fato
 267 exclamat, quod speratum per saecula munus
 268 promissamque diu pacem certamque salutem
 269 terrarum exorta liceat sibi luce tueri
 270 optanti seniumque ideo Parcasque trahenti.
 271 Sed quid ego, heu, dira conspersos caede penates
 272 infantum et subito currentes sanguine rivis
 273 aspicio tristisque meas vagitus ad aures
 274 fertur ? Io, scelus est partus jugulare recentes !
 275 Crudelis, quid agis ? Nihil hi meruere neque illum
 276 quem petis insano dabitur tibi perdere ferro.
 277 Nunc nunc, o matres, scelerata abscedite terra,
 278 dum licet, inque sinu pueros abscondite vestros,
 279 nam ferus hostis adest ; propera jam, regia virgo,
 280 inque Pharaetonias transfer tua pignora terras :
 281 admonet hoc magnum genitor qui temperat orbem ;
 282 tuta domus tutique illic tibi, dia, recessus.
 283 Verum ubi bisseas hyemes bisseaque nati
 284 solstitia et tantos superaveris anxia casus,
 285 ingentes imo duces de pectore questus
 286 aureaque assiduis pulsabis sidera votis.
 287 Nam puerum, quamvis per compita saepe vocatum,
 288 saepe exspectatum consuetae ad gaudia mensae,
 289 perquires nequicquam amens, nec cara petentem
 290 oscula nec sera redeuntem nocte videbis.
 291 Tresque illum totos maerenti pectore soles
 292 et totidem trepidas somni sine munere noctes
 293 omnia lustrantes, questu omnia confundentes,
 294 flebitis indigno percussi corda dolore
 295 tuque senexque tuus ; quarto sed Lucifer ortu
 296 purpureos tremulo cum tollet ab aequore vultus,
 297 inventum dabit et quaerentibus offeret ultro.
 298 O quas tunc lacrimas, o quae tunc oscula, mater,
 299 quos dabis amplexus, misto inter gaudia fletu,
 300 cum natum ante aras patris et delubra sedentem
 301 mulcentemque senes dictis animosque trahentem
 302 aspicias gavisa, ipso admirante senatu
 303 primitias pueri ingentes, nec inane sagacis
 304 pectoris indicium nataeque ad grandia mentis !
 305 Tu vero quid in arma ruis, scelerata juvenis ?
 306 Quid galeas ensesque virum et fulgentia cerno
 307 agmina scutatasque procul sub nocte cohortes
 308 obscura et crebris radiantes ignibus hastas ?
 309 Tot ne unum telis petitur caput ? Heu furor, heu mens
 310 caeca hominum semperque odiis accincta nefandis !
 311 Jamque oleas montemque sacrum circumque supraque
 312 cinxere et longa lucum obsedere corona.

313 Quo feror ? Ecce trahunt manibus post terga revinctis
 314 insontem, modo quem latas mira illa per urbes
 315 edentem patrisque palam praecepta docentem
 316 attoniti stupuere, illum regemque deumque
 317 humanaeque ducem vitae fontemque salutis
 318 haud veriti, populo circum plaudente, fateri.
 319 Heu facinus ! Mortem ne etiam et crudele minantur
 320 supplicium ? Saevos stringunt in vulnere fasces
 321 horrentesque parant paliuro intexere dumos,
 322 tormenti genus, et capiti premere inde coronam
 323 vulnificam : viden alternos ut arundinis ictus
 324 incutiunt geminantque truci convicia lingua ?
 325 Parte alia ingentes video de stirpibus imis
 326 everti palmas, altas ad sidera palmas,
 327 infelix opus, unde hominum lux illa decorque
 328 pendeat. Ah, trepidis dirum et miserabile terris,
 329 cum patri aethereo moriens liventia pandet
 330 brachia turpatosque atra de morte capillos
 331 oraue demissosque oculos frontemque cruore
 332 jam madidam et lato patefactum pectus hiatu !
 333 At mater, non jam mater sed flentis et orbae
 334 infelix simulacrum, aegra ac sine viribus umbra,
 335 ante crucem demissa genas, effusa capillum,
 336 stat lacrimans tristisque irrorat pectora fletu.
 337 Ac si jam comperta mihi licet ore profari
 338 omnia, defessi spectans morientia nati
 339 lumina, crudeles terras, crudelia dicit
 340 sidera, crudelem se se, quod talia cernat
 341 vulnera, saepe vocat ; tum luctisono ululatu
 342 cuncta replens, singultanti sic incipit ore,
 343 incipit et duro figit simul oscula ligno,
 344 exclamans : "Quis me miseram, quis culmine tanto
 345 dejectam subitis involvit, nate, procellis ?
 346 Nate, patris vires, sanguis meus, unde repente
 347 haec fera tempestas ? Quis te mihi fluctus ademit ?
 348 Quae manus indignos foedavit sanguine vultus ?
 349 Cui tantum in superos licuit ? Bella impia caelo
 350 quis parat ? Hunc ego te post tot male tuta labores
 351 postque tot infelix elapsae incommoda vitae
 352 aspicio ? Tu ne illa tuae lux unica matris,
 353 Tu ne animae pax et requies spesque ultima nostrae
 354 sic raperis ? Sic me solam exanimemque relinquis ?
 355 O dolor, extincto jam te pro fratre sorores,
 356 pro natis toties exoravere parentes :
 357 ast ego pro nato, pro te dominoque deoque
 358 quem misera exorem ? Quo tristia pectora vertam ?
 359 Cui querar ? O tandem dirae me perditae dextrae,
 360 me potius, siqua est pietas, immanibus armis
 361 obruite, in me omnes effundite pectoris iras !
 362 Vel tu (si tanti est hominum genus) eripe matrem
 363 quae rogat et Stygias tecum duc, nate, sub umbras ;
 364 ipsa ego te per dura locorum inamoenaque vivis
 365 regna sequar : liceat rumpentem cernere portas
 366 aeratas, liceat pulchro sudore madentem
 367 eversorem Erebi materna abstergere dextra".
 368 Hos illa et plures fundet de pectore questus.
 369 Quod scelus Eois ut primum cernet ab undis
 370 sol, indignantes retro convertere currus

371 optabit frustra que suis luctatus habenis,
 372 quod poterit tandem, auratos ferrugine crines
 373 inficiet maestamque diu sine lumine frontem
 374 ostendet terris, ut qui jam ploret ademptum
 375 auctorem regemque suum ; quin ipsa nigranti
 376 fratris ab ore timens et tanto concita casu
 377 Cynthia caeruleo vultus obnubet amictu
 378 avertetque oculos lacrimasque effundet inanes.
 379 At contra horrisono tellus concussa tremore
 380 cum gemitu fremet et ruptis excita sepulcris
 381 emittet simulacra. Quid, o, quid abire paratis,
 382 illustres animae ? Non omnibus haec data rerum
 383 conditio : paucis remeare ad lumina vitae
 384 concessum ; sed tempus erit cum Martia rauco
 385 mugitu caelum quatiet tuba cumque repente
 386 corpora per terras omnes late omnia surgent.
 387 Nunc autem sat Tartarei si claustra tyranni
 388 effringat rex ille et caligantia pandat
 389 atria : diffugiant immisso lumine dirae
 390 Eumenidum facies, jactis in terga colubris,
 391 quas atro vix in limo Phlegethontis adustum
 392 accipiat nemus et fumanti condat in ulva ;
 393 tum variae pestes et monstra horrentia Ditis
 394 ima petant, trepident Briareia turba Cerastae
 395 semiferumque genus Centauri et Gorgones atrae
 396 Scyllaeque Sphingesque ardentisque ora Chimaerae
 397 atque Hydrae atque canes et terribiles Harpyiae ;
 398 ipse catenato fessus per Tartara collo
 399 ducetur Pluton, tristi quem murmure circum
 400 Inferni fractis maerebunt cornibus amnes.
 401 At nos, virginea praecinctorum tempora lauru,
 402 signa per extentos caeli victricia campos
 403 tollemus laetoque ducem clamore sequemur :
 404 "Victor, io ; bellator, io : tu regna profunda,
 405 tu Manes Erebumque potestatesque coerces
 406 aérias letumque tuo sub numine torques".
 407 Ille alto temone sedens levibusque quadrigis
 408 lora dabit volucresque reget placido ore jugales,
 409 non jam cornipedum ductos de semine equorum
 410 nec qui consuetas carpant praesepibus herbas.
 411 Primus enim valido subnixus eburnea collo
 412 fert juga formosi pecoris custodia taurus,
 413 stellatus minio taurus, cui cornua fronti
 414 aurea et auratis horrent palearia setis,
 415 perque pedes bifidae radiant nova sidera gemmae ;
 416 torva bovi facies, sed qua non altera caelo
 417 dignior imbriferum quae cornibus inchoet annum,
 418 nec quae tam claris mugitibus astra lacessat.
 419 Et juxta nemorum terror rexque ipse ferarum
 420 magnanimus nitet ore leo, quem fusa per armos
 421 investit juba, pectoribus generosa superbit
 422 majestas, non jam ut caedes aut proelia saevus
 423 appetat (innocuis armatur dentibus ora
 424 grataque tranquillo ridet clementia vultu),
 425 sed caelo ut spatietur et alta ad sidera tendat.
 426 Hos post insequitur pulchros pennata per artus
 427 alituum regina, sacrae cui vertice plumae
 428 assurgunt flavoque caput diademate fulget ;

429 ipsa ingens alis, ingentis fulminis instar,
 430 supra hominum tecta ac montes supraque volucres
 431 fertur et obstantes cursu petit obvia nubes.
 432 Ultimus humana sociat cervice laborem
 433 alatus tergo juvenis, cui lutea laevo
 434 ex humero chlamys Eois inspersa lapillis
 435 pendet : eam variant centum longo ordine reges,
 436 antiquum genus et Solymae primordia gentis,
 437 ostro intertexti ; veros cognoscere vultus
 438 est illic, veros montes et flumina credas
 439 et vera extremo Babylon nitet aurea limbo.
 440 Tali sidereas curru subvectus in auras,
 441 indutos referens spoliis pallentibus axes,
 442 perveniet, recto qua panditur orbita tractu
 443 lactea et ad sedes ducit candentis Olympi.
 444 Illic auratae muros mirabimur urbis
 445 auratasque domos et gemmea tecta viasque
 446 stelliferas vitreosque altis cum montibus amnes.
 447 Atque ibi, seu magni celsum penetrale Tonantis
 448 sive alios habitare lares ac tecta minorum
 449 caelicolum dabitur, stellas numerare licebit
 450 surgentemque diem pariter pariterque cadentem
 451 sub pedibus spectare et longos ducere soles
 452 longaque venturis protendere nomina saeculis".
 453 Haec ubi dicta, patres plausu excepere frequentes
 454 fatidicum vatem sublatumque aggere ripae
 455 attollunt humeris laetumque per avia ducunt.
 456 Intremuere Erebi sedes obscuraque Ditis
 457 limina ; suspirans imo de corde Megaera
 458 dat gemitum et torvas spectat sine mente sorores ;
 459 tum caudam exululans sub ventre recondidit atram
 460 Cerberus et sontes latratu terruit umbras,
 461 commotis niger Cocytus inhorruit antris
 462 et vaga Sisyphiis haeserunt saxa lacertis.

LIBER I ANTIQUIOR

P_1C v.1 Virginei partus magnoque aequaeva parenti
 2 progenies, superas caeli quae missa per auras
 3 antiquam sceleris labem mortalibus aegris
 4 eripuit clausique viam patefecit Olympi,
 5 sit mihi, caelicolae, primus labor, hoc mihi primum
 6 surgat opus : vos et causas aperite latentes
 7 et tanti seriem memorate ac pandite facti.
 8 Nec minus, o Musae, vatum decus, hic ego vestros
 9 optarim fonteis quam si pendentia Cirrhae
 10 saxa vel Ascraeas tentem novus advena rupes,
 11 quandoquidem genus e caelo deducitis et vos
 12 virginitas sanctaeque juvat reverentia famae :
 13 vos igitur, seu cura poli seu virginis hujus
 14 tangit honos, monstrate viam, qua nubila vincam,
 15 et mecum immensi portas recludite caeli ;
 16 Pierides, miranda quidem sed debita posco,
 17 nec vobis ignota : etenim vidistis et antrum
 18 pastorum et choreas plaususque hausistis ovantes,
 19 cum jam Parnasso procul atque Helicone relicto,

20 ferret Idumaeas animus decerpere palmas.
 21 Tuque adeo, nova lux superum, tu gloria caeli,
 22 Virgo, coronatis tibi si fumantia templis
 23 thura damus, si sollemnes tibi ponimus aras
 24 annua felicitis colimus dum gaudia partus :
 25 tu vatem ignarumque viae insuetumque labori,
 26 Diva, mone, et pavidis jam laeta adlabere coeptis.
 27 Viderat aetherea superum regnator ab arce
 28 ingentes hominum vectari in Tartara praedas
 29 Tisiphonemque imo conantem cuncta profundo
 30 vertere et immites stimulantem ad furta sorores,
 31 nec jam homini prodesse alto quod semina caelo
 32 duceret aut varios animum excoluisset ad usus :
 33 tantum odia et primae poterant contagia culpae !
 34 Tum pectus pater ingenti succensus amore
 35 haec secum : "Heu sortem indignam ! Tantisne parentum
 36 suppliciis seri expendent commissa nepotes,
 37 ut quos victuros semper superisque crearam
 38 jam similes, tristi patiar succumbere leto
 39 invisasque domos obscuraque regna subire ?
 40 Haud equidem, sed sidereas revocentur ad arces,
 41 ut decet, et manuum poscunt opera alta mearum,
 42 desertosque foros vacuique sedilia caeli
 43 actutum complere parent, legio unde nefandis
 44 acta odiis trepidas ruit exturbata per auras.
 45 Nec mora, cum fuerit tantorum sola malorum
 46 femina principium, reparat quoque femina damnum".
 47 Haec ait, et celerem candenti in veste ministrum
 48 qui castae divina ferat mandata puellae,
 49 alloquitur, facie insignem et fulgentibus alis :
 50 "Accipe dicta memor vigilique haec pectore serva.
 51 Est fines Phoenicum inter lateque fluentem
 52 Jordanem regio antiquis notissima sacris :
 53 Judaeam appellant templisque arisque potentem.
 54 Hic claris exorta atavis, regumque priorum
 55 antiquum genus et paribus licet aucta hymenaeis,
 56 pectoris intactum virgo mihi casta pudorem
 57 servat adhuc, canique annos venerata mariti
 58 exiguis degit thalamis et paupere tecto,
 59 digna polo regnare domoque habitare Tonantis.
 60 Hanc mihi virginibus jam pridem ex omnibus unam
 61 delegi prudensque alta sub mente locavi,
 62 ut foret aeterni sobolem quae sola Tonantis
 63 conciperet ferretque pios non territa partus.
 64 Ergo age, nubiferas cursum metire per auras,
 65 deveniensque locum, castae mea jussa puellae
 66 cuncta aperi et dulces effunde ex ore loquellas,
 67 quandoquidem mortale genus viventibus undis
 68 eripere est animus saevosque arcere labores".
 69 Dixerat. Ille altum Zephyris per inane vocatis
 70 carpit iter, scindit nebulas atque aera tranat,
 71 ima petens pronusque leves vix commovet alas.
 72 Qualis, ubi ex alto notis maeandria ripis
 73 prospexit vada seu placidi stagna ampla Caystri,
 74 praecipitem sese candenti corpore cycnus
 75 mittit agens, jamque implumis segnisque videtur
 76 ipse sibi, donec tandem potiatur amatis
 77 victor aquis : sic ille auras nubesque secabat.

78 Ast ubi palmiferae e caelo stetit altus Idumes,
79 reginam haud humiles volventem pectore curas
80 aspicit ; atque illi veteres de more Sibyllae
81 in manibus, tum siqua aevis miranda futuris
82 fatidici casto cecinerunt pectore vates.
83 Cernere erat securam animi laetamque videres
84 auctorem sperare suum : namque affore tempus,
85 quo sacer aethereis delapsus spiritus astris
86 incorrupta piae compleret viscera matris,
87 audierat. Pro quanta alti reverentia caeli
88 virgineo in vultu est ! Oculos dejecta modestos
89 suspirat matremque dei venientis adorat,
90 felicemque illam felici et sidere natam
91 saepe vocat, nec dum ipsa suos jam sentit honores,
92 cum subito ex alto juvenis demissus Olympo
93 purpureos reteggit vultus, numenque professus
94 incessuque habituque, ingentes explicat alas
95 ac tectis late aethereum diffundit odorem.
96 Mox prior haec : "Salve, o nostris lux addita rebus,
97 humanae egregium stirpis decus, optima virgo,
98 longe una ante alias fortunatissima matres.
99 Te sibi stelliferos genitor qui temperat axes
100 mansuram stabili fatorum lege sacravit
101 perpetuamque tuo fixit sub pectore sedem".
102 Praeradians stupuit dictis conterrita virgo
103 dirigitque artus totoque expalluit ore :
104 non secus ac conchis siquando intenta legendis
105 seu Micone parva scopulis seu forte Seriphi
106 nuda pedem virgo, laetae nova gloria matris,
107 advertit subitam velo remisque triremem
108 adventare, timet, nec jam subducere vestem
109 audet nec tuto ad socias se reddere cursu,
110 sed trepidans silet obtutuque immobilis haeret ;
111 illa patrem et sperata viri connubia portans,
112 vicinam laeto terram clamore salutat
113 ac pelago innocuis circumnitit armamentis.
114 Tum rursus caeli cursor, cui prodiga fandi
115 gratia divinique fluunt e pectore rivi
116 ambrosiae quibus ille acres mulcere procellas
117 possit et iratos pelago depellere ventos :
118 "Excute, diva, metus animo, paritura verendum
119 caelitibus numen sperataque numina terris
120 aeternamque datura venis per saecula pacem.
121 Haec ego siderea missus tibi nuntius arce,
122 sublimis celeres vexit quem penna per auras,
123 vaticinor, non insidias, non nectere fraudes
124 edoctus : longe a nostris fraus exulat oris.
125 Namque tui magnum magna incrementa per orbem
126 ipsa olim partus, virgo, sobolisque futurae
127 aspicias : vincet proavos proavitaque longo
128 extendet jura imperio populisque vocatis
129 ad solium late ingentes moderabitur urbes.
130 Hinc hominum paulatim animis pulcherrima surget
131 religio, monstrisque sub impacata repulsis
132 Tartara, perpetuae fumabunt ignibus arae".
133 Dixerat. Illa, animum praesenti numine firmans,
134 substitit ac tales effudit pectore voces :
135 "Conceptus ne mihi narras partusque futuros,

136 quae tactus exosa virum taedasque jugales
137 institui castae jura intemerata juventae
138 Aeternum servare, nec est quod crimine sacras
139 naturae leges jurataque foedera rumpam ? "
140 "Immo tuas (quod tu minime jam rere) per aures"
141 excipit interpres "fecundam spiritus alvum
142 influet implebitque potenti viscera partu,
143 flammato veniens caelo atque micantibus astris.
144 At tu, virgineum mirata tumescere ventrem,
145 haerebis pavitans ; demum, formidine pulsa,
146 gaudia servati capies inopina pudoris".
147 His dictis, regina oculos ad sidera tollens
148 caelestumque domos superas atque aurea tecta,
149 annuit et placido tandem sic ore locuta est :
150 "Quae tua magna fides, caeli facunde minister,
151 en adsum, accipioque libens mandata Tonantis !
152 En veneror : nosco crines, nosco ora manusque
153 verbaque et aligerum caeli omnipotentis alumnum".
154 Tantum effata repente altis sub nubibus illum
155 alternantem humeros videt atque immensa secantem
156 ventorum spatia et jam versicolore per auras
157 fulgentem penna pictasque anteire volucres
158 conantem ac caeli rursus convexa petentem.
159 Quem demum tali aspectans sermone locuta est :
160 "Sancte puer, seu te felici sidera tractu
161 exspectant reducem, seu jam spatiosa moratur
162 crystalli domus et vitrei plaga lucida regni,
163 seu propiora petis supremo tecta Tonanti,
164 qua patet immensum regio flammantis Olympi,
165 teque amor e liquidis flagrans alit ignibus aura :
166 i, precor, i, nostrum testis defende pudorem".
167 Dixerat. Ecce nova micuerunt luce penates
168 divinusque domum complevit fulgor ; ibi illa
169 expavit magis. At venter (mirabile dictu !
170 non ignota cano) sine vi, sine labe pudoris,
171 arcano intumuit verbo : vigor actus ab alto
172 vivificans, vigor omnipotens, vigor omnia complens
173 immiscet sese membris. Quo tacta repente
174 viscera contremuere ; silet natura pavetque
175 attonitae similis confusaque turbine rerum
176 insolito occultas conatur quaerere causas,
177 sed longe vires alias majoraque sentit
178 numina : succutitur tellus laevumque sereno
179 intonuit caelo superum mundique repertor,
180 adventum nati genitor testatus, ut omnes
181 audirent late populi, quos maximus ambit
182 Oceanus Tethysque et raucisona Amphitrite.
183 Interea Manes descendit Fama sub imos
184 pallentesque domos veris rumoribus implet :
185 optatum adventare diem, quo tristia linquant
186 Tartara et evictis fugiant Acheronta tenebris,
187 immanemque latratum et non laetabile murmur
188 tergemini canis, adverso qui carceris antro
189 excubat insomnis semper rictuque trifauci
190 horrendum, stimulante fame, sub nocte profunda
191 personat et morsu venientes appetit umbras.
192 Quo subito heroes laetati animaeque piorum
193 ad caelum erectas coeperunt tollere palmas ;

194 atque aliquis senior, nigris in vallibus Orci
 195 dum sedet albenti praecinctus tempora vitta
 196 aut legit obtusos Lethaeo in gramine flores,
 197 qua tacitae labuntur aquae mutaeque volucres
 198 ducunt per steriles aeterna silentia ramos,
 199 attonita subitos concepit mente furores
 200 vaticinamque animam et consueto numine plenus,
 201 intorquens oculos venientia fata resolvit :
 202 "Nascere, magne puer, nostros exsolvere luctus
 203 qui properas tantosque Erebi finire labores ;
 204 magne puer, cui se tandem spolianda reservant
 205 haec loca, tot miseris hominum ditata rapinis,
 206 nascere, venturum si te mortalibus olim
 207 pectore veridico promisimus et tua primi
 208 non mentituris mandavimus orgia chartis.
 209 En ridet pax alma tibi : simul ecce potentes
 210 adventant Asiae reges. Salvete, beati
 211 Aethiopes, hominum sanctum genus, astra secuti
 212 scilicet huc vestris affertis munera regnis.
 213 Accipe dona, puer, tuque o sanctissima mater,
 214 sume animos : jam te populique ducesque frequentant
 215 litore ab extremo et odoriferis Nabathaeis.
 216 Sed quid ego, heu, plenos undanti sanguine rivos
 217 aspicio tristisque meas vagitus ad aures
 218 fertur ? Io, scelus est partus jugulare recentes !
 219 Crudelis, quid agis ? Nihil hi meruere neque illum
 220 quem petis insano dabitur tibi perdere ferro.
 221 Nunc nunc, o matres, scelerata abscedite terra,
 222 dum licet, inque sinu pueros abscondite vestros,
 223 nam ferus hostis adest ; propera jam, regia virgo,
 224 inque Pharetonias transfer tua pignora terras :
 225 admonet hoc magnum genitor qui temperat orbem.
 226 Verum ubi bisseos revolutis mensibus orbem
 227 bisseasque parens nati numerabis aristas,
 228 ingentes imo duces de pectore questus
 229 aureaque assiduis pulsabis sidera votis.
 230 Nam puerum, quamvis per compita saepe vocatum,
 231 saepe exspectatum consuetae ad gaudia mensae,
 232 perquires nequicquam amens, nec cara petentem
 233 oscula nec sera redeuntem nocte videbis.
 234 Tresque illum totos maerenti pectore soles
 235 et totidem vigiles somni sine munere noctes
 236 omnia lustrantes, fletu omnia confundentes,
 237 flebitis indigno percussi corda dolore
 238 tuque senexque tuus ; quarto sed Lucifer ortu
 239 purpureos tremulo cum tollet ab aequore vultus,
 240 inventum dabit et quaerentibus offeret ultro.
 241 O quas tunc lacrimas, o quae tunc oscula, mater,
 242 quos dabis amplexus, misto inter gaudia fletu,
 243 cum puerum ante aras patris et delubra sedentem
 244 mulcentemque senes dictis ac jura ferentem
 245 aspicias gavisus, ipso admirante senatu
 246 primitias aevi venturaeque indolis umbram !
 247 Tu vero quid in arma ruis, scelerata juvenis ?
 248 Quid galeas ensesque virum et fulgentia cerno
 249 agmina scutatasque procul sub nocte cohortes
 250 obscura et crebris radiantes ignibus hastas ?
 251 Tot cuneis unum petitur caput ? Heu furor, heu mens

252 caeca hominum semper sortisque ignara futurae !
253 Nanque oleas montemque sacrum circumque supraque
254 cinxere et longa silvam obsedere corona.
255 Quo feror ? Ecce trahunt manibus post terga revinctis
256 insontem, modo quem trepidas tot signa per urbes
257 edentem caelique palam praecepta docentem
258 caelestum dixere patrem rerumque potentem
259 artificemque hominum et stirpem omnipotentis Olympi.
260 Pro facinus ! Mortem ne etiam et crudele minantur
261 supplicium ? Saevos stringunt in vulnera fasces
262 horrentesque parant paliuro intexere dumos,
263 tormenti genus, et capiti premere inde coronam
264 vulnificam longisque addunt ludibria virgis.
265 Fallor, an ingentes video de stirpibus imis
266 everti palmas, altas ad sidera palmas,
267 infelix opus, unde alti regnator Olympi
268 horrendum attonito spectaclum praebeat orbi,
269 cum patri aethereo moriens liventia pandet
270 brachia turpatosque atra de morte capillos
271 oraue pallentesque genas frontemque cruore
272 jam madidam et lato patefactum pectus hiatu ?
273 Quod scelus Eois ut primum cernet ab undis
274 sol, indignantes retro convertere currus
275 optabit frustraue suis luctatus habenis,
276 quod poterit tandem auratos fuligine crines
277 foedabit maestamque diu sine lumine frontem
278 ostendet terris, ut qui jam ploret ademptum
279 auctorem regemque suum ; quin ipsa repente
280 fratris ab ore timens et tanto concita casu
281 Cynthia caeruleo vultus obnubet amictu
282 avertetque oculos lacrimasque effundet inanes.
283 Parte alia ingentes tellus tremefacta tumultus
284 pro gemitu dabit et ruptis excita sepulcris
285 emittet simulacra. Quid, o, quid abire paratis,
286 illustres animae ? Non omnibus ossa reverti
287 ad sua jam licet aut notos assumere vultus.
288 Tempus erit cum claustra Erebi postesque superbos
289 evertet rex ille hominum et pavefacta recludet
290 Tartara : diffugient immisso lumine dirae
291 Eumenidum facies, jactis in terga colubris,
292 quas atro vix in limo phlegethontia rupes
293 accipiet trepidas et tristi condet in ulva ;
294 tum variae pestes et monstra horrentia Ditis
295 ima petent ; fugient Briareia turba Cerastae
296 semiferumque genus Centauri et Gorgones atrae
297 Scyllaeque Sphingesque ardentisque ora Chimaerae
298 atque Hydrae atque canes et terribiles Harpyiae ;
299 ipse catenato maerens per Tartara collo
300 ducetur Pluton, tristi quem murmure circum
301 Inferni fractis lugebunt cornibus amnes.
302 At nos, purpureis velati tempora vittis,
303 signa triumphales circum victricia lauros
304 tollemus laetoque ducem clamore sequemur.
305 Ille alto temone sedens levibusque quadrigis
306 frena dabit volucresque reget placido ore jugales,
307 non jam cornipedum ductos de semine equorum
308 nec qui mortales capiant praesepibus escas.
309 Primus enim placido innitens trahit esseda collo

310 armenti decus et pastorum gloria taurus,
 311 stellatus minio taurus, cui cornua fronti
 312 aurea et auratis pendent palearia setis,
 313 perque pedes bifidae radiant tamquam ungula gemmae ;
 314 torva bovi facies, sed qua non pulchrior olim
 315 inter Sidonias mugiverit ulla juvencas.
 316 Et juxta nemorum terror rexque ipse ferarum
 317 magnanimus leo, quem latos demissa per armos
 318 addecorat juba, pectoribus generosa superbit
 319 majestas, non jam ut caedes aut proelia saevus
 320 appetat (innocuis armatus dentibus ora
 321 grataque tranquillo ridet clementia vultu),
 322 sed caelo ut spatietur et alta ad sidera tendat.
 323 Hos post insequitur totos pennata per artus
 324 alituum regina, sacrae cui vertice plumae
 325 assurgunt flavoque caput diademate fulget ;
 326 ipsa ingens alis, ingentis fulminis instar,
 327 supra hominum tecta ac montes supraque volucres
 328 fertur et obstantes cursu petit obvia nubes.
 329 Ultimus humana sociat cervice laborem
 330 alatus tergo juvenis, cui flammea laevo
 331 ex humero chlamys Eois incensa lapillis
 332 pendet : eam varii exornant longo ordine reges,
 333 antiquum genus et Solymae primordia gentis,
 334 ostro intertexti ; veros agnoscere vultus
 335 est illic, veros montes et flumina credas
 336 et vera extremo Babylon nitet aurea limbo.
 337 Tali sidereas curru subvectus in auras,
 338 indutos referens spoliis pallentibus axes,
 339 perveniet, recto qua panditur orbita tractu
 340 lactea et ad sedes ducit candentis Olympi.
 341 Illic auratae divum admirabimur urbes
 342 auratasque domos et eburnea templa viasque
 343 stelliferas vitreosque altis cum montibus amnes.
 344 Atque ibi, seu magni celsum penetrabile Tonantis
 345 sive alios habitare lares ac tecta minorum
 346 caelicolum dabitur, stellas numerare licebit
 347 surgentemque diem pariter pariterque cadentem
 348 sub pedibus spectare et magnos ducere soles
 349 longaque perpetuis inscribere nomina fastis".
 350 Haec ubi dicta, patres plausu exceperere frequentes
 351 fatidicum vatem sublatumque aggere ripae
 352 attollunt humeris laetumque per avia ducunt.
 353 Intremuere Erebi sedes obscuraque Ditis
 354 atria ; suspirans imo de corde Megaera
 355 dat gemitum et torvas spectat sine mente sorores ;
 356 tum caudam exululans atra inter crura remissus
 357 Cerberus et sontes latratu terruit umbras,
 358 commotisque niger Cocytus inhorruit undis
 359 et vaga Sisyphiis haeserunt saxa lacertis.

LIBER II

P_2 v.1 Regina ut subitos imo sub pectore motus
 2 sensit et afflatu divini numinis aucta est,
 3 haud mora, digressu volucris suspensa ministri,
 4 exurgit montesque procul contendit in altos
 5 festinans : ea cura animo vel prima recursat,
 6 matronam defessam aevo, cui nulla fuissent
 7 dona uteri, mirum dictu, jam segnibus annis
 8 fecundam sextique gravem sub pondere mensis
 9 protinus affari vocemque audire loquentis
 10 et spectare oculis sterili data pignora matri.
 11 Ergo accincta viae, nullos studiosa paratus
 12 induitur, nullo disponit pectora cultu,
 13 tantum albo crines injectu vestis inumbrans :
 14 qualis stella nitet, tardam quae circuit Arcton
 15 hiberna sub nocte aut matutina resurgens
 16 aurora aut ubi jam Oceano sol aureus exit.
 17 Quaque pedes movet, hac casiam terra alma ministrat
 18 pubentesque rosas nec jam maestos hiacynthos
 19 narcissumque crocumque et quicquid purpureum ver
 20 spirat hians, quicquid florum per gramina passim
 21 suggerit, immiscens varios natura colores.
 22 Parte alia celeres sistunt vagaflumina cursus,
 23 exsultant vallesque cavae collesque supini
 24 et circumstantes submitunt culmina pinus
 25 crebraque palmiferis erumpunt germina silvis.
 26 Omnia laetantur : cessant Eurique Notique,
 27 cessat atrox Boreas ; tantum per florea rura
 28 regna tenent Zephyri caelumque tepentibus auris
 29 mulcent, quaque datur gradientem voce salutant.
 30 Ut ventum ad sedes, vultu longaeva verendo
 31 occurrit conjux justis atque repente
 32 plena deo subitoque uteri concussa tumultu,
 33 excipit amplexu venientem ac talibus infit :
 34 "O decus, o laudis mulier dux praevia nostrae,
 35 caelitibus sola humanum quae digna reperta es
 36 conciliare genus coetusque attollere ad astra
 37 femineos, gremium cujus divinus obumbrat
 38 palmes inexhaustis terras qui compleat uvis :
 39 quis me, quis tanto superum dignatur honore ?
 40 Tune procul visura humiles, regina, penates
 41 venisti ? Tune illa mei pulcherrima regis
 42 mater ades ? Viden ut nostra puer excitus alvo,
 43 cum mihi vix primas vocis sonus ambiat aures,
 44 jam salit et dominum ceu praecursurus adorat ?
 45 Felix virgo animi, felix, cui tanta mereri
 46 credulitas dedit una : in te nam plena videbis
 47 omnia, quae magni verax tibi dixit Olympi
 48 aliger, arcano delapsus ab aethere cursu".
 49 Illa sub haec : "Miranda alti quis facta Tonantis,
 50 o mater, meritas caelo quae tollere laudes
 51 vox queat ? Exsultant dulci mea pectora motu
 52 auctori tantorum operum, qui me ima tenentem
 53 indignamque humilemque suis respexit ab astris ;
 54 munere quo gentes felix ecce una per omnes
 55 jam dicar. Nec vana fides, ingentia quando
 56 ipse mihi ingenti cumulavit munera dextra

57 omnipotens sanctumque ejus per saecula nomen,
 58 et quae per magnas clementia didita terras
 59 exundat, qua passim omnes sua jussa verentes
 60 usque fovens nullo neglectos deserit aevo.
 61 Tum fortem exsertans humerum dextramque coruscam
 62 insanos longe fastus mentesque superbas
 63 dispulit afflixitque super solioque potentes
 64 deturbans dedit in praeceps et ad ima repressit,
 65 extollensque humiles aliena in sede locavit,
 66 pauperiemque famemque fugans implevit egenos
 67 divitiis ; vacuos contra nudosque reliquit
 68 qui nullas opibus metas posuere parandis.
 69 Postremo sobolem (neque enim dare majus habebat),
 70 aeternam genitor sobolem saeculisque priorem
 71 omnibus aequalemque sibi de sanguine fidi
 72 suscepit pueri (tantis quod honoribus unum
 73 deerat adhuc), non ille animi morumque suorum
 74 oblitus, quippe id meditans promiserat olim
 75 sacrificis proavorum atavis stirpique nepotum".
 76 Haec virgo. At senior, nullus cui vocis ademptae
 77 usus erat, supplex nunc gressum observat euntis
 78 virgineosque pedes tactaeque dat oscula terrae ;
 79 nunc laetus tollit duplices ad sidera palmas,
 80 quoque potest solo testatur gaudia nutu,
 81 ostenditque manu vatum tot scripta priorum,
 82 quae quis, agente deo, quondam, dum vita manebat,
 83 edidit et populis liquit celebranda futuris :
 84 scilicet effusum tacitis de nubibus imbrem
 85 lanigerum in tergus germenque e stirpe vetustae
 86 arboris exurgens incombustumque sonoro
 87 igne rubum et priscis stellam de patribus ortam.
 88 Quae dum cuncta gravi, venturi haud inscia, visu
 89 percurrit relegens, alto cum corde volutat
 90 conceptus virgo insolitos et ab aethere lapsam
 91 progeniem pluviae in morem, quae vellere molli
 92 excepta haud ullos sonitus nec murmura reddit,
 93 seque rubum virgamque, alto se denique missam
 94 sidus grande mari prorsum agnoscitque videtque :
 95 non tamen ausa loqui tanto aut se ducere dignam
 96 munere, sed tacito affectu tibi, maxime divum,
 97 grates, rector, agit mentemque ad sidera tollit.
 98 Et jam luna cavum ter luce repleverat orbem,
 99 ter solitas de more intrarat caeca latebras,
 100 cum virgo in patriam reditum parat, omnia quando
 101 certa videt : subeunt dilectae grata parentis
 102 alloquia assuetaeque piis sermonibus aedes
 103 quaeque salutantis voces ac verba ministri
 104 audiit et primos exceptit cella volatus,
 105 cella choris superum lustrata et cognita caelo.
 106 Ergo iter inceptum, caris digressa propinquis,
 107 accelerat relegitque viam per nota locorum ;
 108 nec mora nec requies usquam nec lumina flectit,
 109 caelicolum quamvis sacro circumdata coetu,
 110 donec ad optatum pervenit sedula limen ;
 111 atque ibi, dum consueta suo cum pectore versat
 112 gaudia, paulatim maturi tempora ventris
 113 adventare videt : scires jam numen in illa
 114 grande tegi ; nullos adeo sentire dolores

115 dat superum genitor nullaque ex parte gravari.
116 Interea terra parta jam pace marique
117 augustus pater aeratis bella impia portis
118 clauserat et validis arctarat vincta catenis ;
119 dumque suas regnator opes viresque potentis
120 imperii exhaustasque armis civilibus urbes
121 nosse cupit, magnum censeri jusserat orbem,
122 describi populos late numerumque referri
123 cunctorum ad se se capitum, quae maxima tellus
124 sustinet et rapido complectitur aequore Nereus.
125 Ergo omnes lex una movet : sua nomina mittunt
126 qui montes, Aurora, tuos, regna illa feracis
127 Armeniae, qui convalles atque alta Niphatae
128 saxa tenent, longe pictis gens nota pharetris,
129 gens fines lustrare suos non segnis et arcu,
130 qua vagus Euphrates, qua devius exit Araxes,
131 felices tractus et late munere divum
132 concessos defendere agros bene olentis amomi.
133 Censetur Tauri passim, censetur Amani
134 incola praedatorque Cilix et Isaurica quisquis
135 rura domat quicumque tuas, Pamphylia, silvas
136 quique Lycaoniam, felicia jugera, quique
137 flaventem curvis Lyciam perrumpit aratris.
138 Jam clari bello Leleges populique propinqui
139 jussa obeunt, gens quaeque suo dat nomina ritu :
140 qui Ceramon bimaremque Cnidon quique alta tuentur
141 moenia, dispositis ubi circumsepta columnis
142 tollit se nivei moles operosa sepulcri,
143 barbara quam rapto posuit regina marito ;
144 et quos Maeandri toties ludente recursu
145 unda rigat, rigat ipse suo mox amne Cayster,
146 herboso niveos dum margine pascit olores,
147 quosque metalliferis veniens Pactolus ab antris
148 circuit et rutila non parciore Hermus arena ;
149 misorum manus omnis Apollineaeque Celaenae
150 Idaque Rhoeteaeque arces celebrataque Musis
151 Pergama Sigeumque jugum, Priameia quondam
152 regna armis ducibusque ducum nunc nota sepulcris,
153 quae nauta, angustum dum praeterit Hellespontum,
154 ostendens sociis "Hoc", inquit, "litore flentes
155 Nereides steterant, passis cum maesta capillis
156 ipsa suum de more Thetis clamaret Achillem".
157 His et Bithynae classes et Pontica late
158 accedit regio, paret scopulosa Carambis,
159 parendi studio fervet simul alta Sinope,
160 fervet Halys quique immensis procul amnibus auctus
161 Cappadocum medios populos discriminat Iris,
162 Thermodonque Halybesque attritaque saxa Prometheo.
163 Praeterea qua se Thracum Mavortia tellus
164 pandit et argentem Rhodope procurrit in Haemum,
165 qua Macetum per saxa ruit torrentibus undis
166 Axius umbrosaeque tegunt Haliachmona ripae
167 quaque jacet diris omen Pharsalia bellis
168 et bis Romana ferales clade Philippi :
169 conveniunt populi certatim et jussa facessunt.
170 Vos etiam vestros his adjunxistis alumnos,
171 vicinae passim vacuis jam moenibus urbes,
172 antiquae Graiorum urbes, gens optima morum

173 formatrix, clara ingeniis et fortibus ausis,
 174 seu quae litoreos tractus montesque tenetis
 175 seu quae per medias dispersae exsurgitis undas.
 176 Tum latus Epiri, qua formidabile nautis
 177 attollunt summo caput Acroceraunia caelo,
 178 urget opus, jamque Alcinoi dat regia census,
 179 Illyricaeque manus impacatique Liburni
 180 litoraue Ionio passim pulsata profundo.
 181 Nec tu, cui late imperium terraeque marisque
 182 bellatrix peperit virtus et Martius ardor,
 183 non populos, non ipsa tuas, terra inclyta, gentes
 184 describis, terra una armis et foeta triumphis,
 185 una viris longe pollens atque aemula caelo,
 186 nubiferae quam praeruptis anfractibus Alpes
 187 praecingunt mediamque pater secat Apenninus
 188 et geminum rapido fluctu circumtonat aequor.
 189 Descripsere suos, quamvis non axe sub uno,
 190 hinc Rhenus pater indigenas, hinc latior undis
 191 Danubius, qui silvarum per vasta volutus
 192 pascere non populos, non lambere desinit urbes,
 193 donec ad optatam rapido venit agmine Peucen.
 194 Quin et proceras scrutatur Gallia silvas,
 195 Gallia Caesareis Latio dignata triumphis,
 196 quam Rhodanus, quam findit Arar, quam permeat ingens
 197 Sequana piscosoque interluit amne Garumna.
 198 Tum quas piniferis gentes praerupta Pyrene
 199 rupibus Herculeas prospectat adusque columnas
 200 cogit Anas, cogit ripa formosus utraque
 201 Duria et albenti Baetis praecinctus oliva
 202 auratamque Tagus volvens sub gurgite arenam
 203 quique suo terras insignit nomine Iberus.
 204 Parte alia vastas circumvocat Africa vires :
 205 Getuli Maurique duces rimantur opaci
 206 Atlantis nemora et dispersa mapalia silvis ;
 207 scribitur et vacuis ut quisque inventus arenis
 208 seu pastor seu succinctis venator in armis
 209 observans saevos latebrosa ad tesqua leones,
 210 Massylum quicumque domos, quicumque repostos
 211 Hesperidum lucos munitaque montibus arva
 212 incolit et ramis nativum decutit aurum,
 213 et qui vertentes immania saxa juvencos
 214 flectit arans, qua devictae Carthaginis arces
 215 procubuere jacentque infausto in litore turres
 216 eversae. Quantum illa metus, quantum illa laborum
 217 urbs dedit insultans Latio et Laurentibus arvis !
 218 Nunc passim vix reliquias, vix nomina servans,
 219 obruitur propriis non agnoscenda ruinis :
 220 et querimur genus infelix humana labare
 221 membra aevo, cum regna palam moriantur et urbes !
 222 Jamque Macas idem ardor habet ; venere volentes
 223 Barcaei, venere suis Nasamones ab arvis,
 224 navifragas qui per Syrtes infidamque circum
 225 litora maerentum spoliis onerantur et altos
 226 insiliunt nudi cumulos exstantis arenae
 227 inque suas vertunt aliena pericula praedas.
 228 Postremo Psylli Garamanticaque arva tenentes
 229 quique Cyrenaeas suspendunt vomere glebas
 230 laudatasque legunt succis praestantibus herbas

231   quique Jovis palmeta Hasbytarumque recessus,
 232   Marmaricas qui late oras, qui pascua servant
 233   Aegypti Meroesque, sacer quos Nilus inundat,
 234   Nilus ab aethereo ducens cunabula caelo.
 235   Nec minus et casta senior cum virgine custos
 236   ibat, ut in patria nomen de more genusque
 237   ederet et jussum non segnis penderet aurum.
 238   Ille domum antiquam et regnata parentibus arva
 239   invisens, secum proavos ex ordine reges
 240   claraque facta ducum pulchramque ab origine gentem
 241   mente recensebat tacita numerumque suorum,
 242   quamvis tunc pauper, quamvis incognitus ipsis
 243   agnatis, longe adveniens explere parabat.
 244   Jam fines, Galilaea, tuos emensus et imas
 245   Carmeli valles quaeque altus vertice opacat
 246   rura Thabor sparsamque jugis Samaritida terram
 247   palmiferis, Solymas a leva liquerat arces,
 248   cum simul e tumulo muros ac tecta domorum
 249   prospexit patriaeque agnovit moenia terrae :
 250   continuo lacrimis urbem veneratur obortis
 251   intenditque manus et ab imo pectore fatur :
 252   "Bethlemae turres et non obscura meorum
 253   regna patrum magnique olim salvete penates,
 254   tuque o terra, parens regum visuraque regem,
 255   cui sol et gemini famulantur cardinis axes,
 256   salve iterum : te vana Jovis cunabula Crete
 257   horrescet ponetque suos temeraria fastus,
 258   moenia te Dircaea tremant ipsamque pudebit
 259   Ortygiam geminos Latonae extollere partus.
 260   Parva loquor : prono veniet diademate supplex
 261   illa potens rerum terrarumque inclyta Roma
 262   et septemgeminos submittet ad oscula montes".
 263   Dixit et extrema movit vestigia voce
 264   maturatque viam senior tardumque fatigat
 265   vectorem et visas gressum molitur ad oras.
 266   Et jam prona dies fluctus urgebat Iberos
 267   purpureas pelago nubes aurumque relinquens,
 268   ecce autem magnis plenam conventibus urbem
 269   protinus, ut venere, extremo e limine portae
 270   aspiciunt. Mixtum confluxerat undique vulgus,
 271   turba ingens : credas longinquo ex aequore vectas
 272   ad merces properasse aut devastantibus arva
 273   hostibus intutum trepidos fugisse colonos.
 274   Cernere erat perque anfractus perque arcta viarum
 275   cuncta replese viros confusoque ordine matres,
 276   permixtos pecori agricolas : hos jungere plaustra,
 277   hos intendere vela, alios discumbere apertis
 278   porticibus, resono compleri cuncta tumultu,
 279   accensos variis lucere in partibus ignes.
 280   Quae pater admirans, tacito dum singula visu
 281   percurrit circumque domos et limina lustrat
 282   nec superesse locum tecto videt, "Ibimus" inquit,
 283   "quo deus et quo sancta vocant oracula patrum".
 284   Est specus haud ingens parvae sub moenibus urbis,
 285   incertum manibusne hominum genione potentis
 286   naturae formatus, ut haec spectacula terris
 287   praeberet tantosque diu servatus in usus
 288   hospitio caelum acciperet, cui plurima dorso

289   incumbit rupes, pendentibus undique saxis
 290   aspera, et exesae cingunt latera ardua cautes,
 291   defunctis operum domus haud ingrata colonis.
 292   Huc heros tandem, superata ambage viarum,
 293   sic monitus, ducente deo, cum conjuge sancta
 294   devenit multaque senex se nocte recepit.
 295   Ac primum siccis ramalibus excitat ignem
 296   stramineoque toro comitem locat, aegra cubantis
 297   membra super vestem involvens ; mox alligat ipsos
 298   permulcens jam non duros, jam sponte sequentes
 299   quadripedes, ut forte aderat fenile saligna
 300   suffultum crate et palmarum vimine textum.
 301   Nunc age Castaliis quae numquam audita sub antris
 302   Musarumve choris celebrata aut cognita Phoebos
 303   expediam : vos secretos per devia calles,
 304   caelicolae, vos, si merui, monstrate recessus
 305   intactos. Ventum ad cunas et gaudia caeli
 306   mirandosque ortus et tecta sonantia sacro
 307   vagitu : stat ferre pedem, qua nulla priorum
 308   obvia sint oculis vatium vestigia nostris.
 309   Tempus erat, quo nox tardis invecta quadrigis
 310   nondum stelliferi mediam pervenit Olympi
 311   ad metam et tacito scintillant sidera motu,
 312   cum silvaeque urbesque silent, cum fessa labore
 313   accipiunt placidos mortalia pectora somnos ;
 314   non fera, non volucris, non picto corpore serpens
 315   dat sonitum, jamque in cineres consederat ignis
 316   ultimus et sera perfusus membra quiete
 317   scruposo senior caput acclinaverat antro :
 318   ecce autem nitor ex alto novus emicat omnemque
 319   exsuperat veniens atrae caliginis umbram
 320   auditique chori superum et caelestia curvas
 321   agmina pulsantum citharas ac voce canentum.
 322   Agnovit sonitum partusque instare propinquos
 323   haud dubiis virgo sensit laetissima signis.
 324   Protinus erigitur stratis caeloque nitentes
 325   attollit venerans oculos ac talia fatur :
 326   "Omnipotens genitor, magno qui sidera nutu
 327   aereosque regis tractus terrasque fretumque,
 328   ecquid adest tempus, quo se sine labe serenam
 329   efferat in lucem soboles tua ? Quo mihi tellus
 330   rideat et teneris depingat floribus arva ?
 331   En tibi maturos fructus, en reddimus ingens
 332   depositum : tu, nequa pio jactura pudori
 333   obrepat, summo defende et consule caelo.
 334   Ergo ego te gremio reptantem et nota petentem
 335   ubera, care puer, molli studiosa fovebo
 336   amplexu ; tu blanda tuae dabis oscula matri
 337   arridens colloque manum et puerilia nectes
 338   brachia et optatam capies per membra quietem".
 339   Sic memorat fruiturque deo comitumque micanti
 340   agmine divinisque animum concentibus explet.
 341   Atque olli interea, revoluto sidere, felix
 342   hora propinquabat. Quis me rapit ? Accipe vatem,
 343   diva, tuum ; rege, diva, tuum : feror arduus altas
 344   in nubes, video totum descendere caelum
 345   spectandi excitum studio ; da pandere factum
 346   mirum, indictum, insuetum, ingens : absistite, curae

347 degeneres, dum sacra cano. Jam laeta laborum,
348 jam non tacta metu saeculi regina futuri
349 stabat adhuc, nihil ipsa suo cum corde caducum,
350 nil mortale putans : illam natusque paterque
351 quique prius quam sol caelo, quam luna niteret,
352 spiritus obscuras ibat super igneus undas,
353 stant circum et magnis permulcent pectora curis.
354 Praeterea redeunt animo quaecumque verendus
355 dixerat interpres, acti sine pondere menses
356 servatusque pudor, clausa cum protinus alvo
357 (o noctem superis laetam et mortalibus aegris !),
358 sicut erat foliis stipulaque innixa rigenti,
359 divinum, spectante polo spectantibus astris,
360 edit onus : qualis rorem cum vere tepenti
361 per tacitum matutinus desudat Eous
362 et passim teretes lucent per gramina guttae ;
363 terra madet, madet aspersa sub veste viator
364 horridus et pluviae vim non sensisse cadentis
365 admirans gelidas udo pede proterit herbas.
366 Mira fides ! Puer aethereas jam lucis in auras
367 prodierat fenoque latus male fultus agresti
368 impulerat primis resonum vagitibus antrum.
369 Alma parens nullos intra praecordia motus
370 aut incursantes devexi ponderis ictus
371 senserat ; haerebant immotis viscera claustris :
372 haud aliter quam cum purum specularia solem
373 admittunt ; lux ipsa quidem pertransit et omnes
374 irrumpens laxat tenebras et discutit umbras ;
375 illa manent inlaesa, haud ulli pervia vento,
376 non hyemi, radiis sed tantum obnoxia Phoebi.
377 Tunc puerum tepido genitrix involvit amictu
378 exceptumque sinu blandeque ad pectora pressum
379 detulit in praesepe. Hic illum mitia anhelos
380 ore fovet jumenta. O rerum occulta potestas !
381 Protinus agnoscens dominum procumbit humi bos
382 cernuus, et mora nulla simul procumbit asellus
383 submittens caput et trepidanti poplite adorat.
384 Fortunati ambo ! Non vos aut fabula Cretae
385 polluet antiqui referens mendacia furti
386 Sidoniam mare per medium vexisse puellam,
387 aut sua dum madidus celebrat portenta Cithaeron
388 infames inter thyasos vinosaque sacra
389 arguet obsequio senis insudasse profani ;
390 solis quippe deum vobis et pignora caeli
391 nosse datum, solis cunabula tanta tueri.
392 Ergo dum refugo stabit circumdata fluctu
393 terra parens, dum praecipiti vertigine caelum
394 volvetur, Romana pius dum templa sacerdos
395 rite colet, vestri semper referentur honores,
396 semper vestra fides nostris celebrabitur aris.
397 Quis tibi tunc animus, quae sancto in corde voluptas,
398 o genitrix, cum muta tuis famulantia cunis
399 ac circum de more sacros referentia ritus
400 aspiceres domino genua inclinare potenti,
401 et sua commotum trahere ad spectacula caelum ?
402 Magne pater, quae tanta rudes prudentia sensus
403 leniit ? Informi tantos quis pectore motus
404 excivit calor et pecudum in praecordia venit,

405 ut quem non reges, non acceperere tot urbes,
 406 non populi, quibus una aras et sacra tueri
 407 cura fuit, jam bos torpens, jam segnis asellus
 408 auctorem late possessoremque salutent ?
 409 Vocibus interea sensim puerilibus heros
 410 excitus somnum expulerat noctemque fugarat
 411 ex oculis, jamque infantem videt et videt ipsam
 412 majorem aspectu majori et lumine matrem
 413 fulgentem, nec quoquam oculos aut ora moventem
 414 sublimemque solo, superum cingente caterva
 415 aligera : qualis nostrum cum tendit in orbem
 416 purpureis rutilat pennis nitidissima phoenix,
 417 quam variae circum volucres comitantur euntem ;
 418 illa volans solem nativo provocat auro
 419 fulva caput, caudam et roseis interlita punctis
 420 caeruleam ; stupet ipsa cohors plausuque sonoro
 421 per sudum strepit innumeris exercitus alis.
 422 Miratur lucem insolitam, miratur ovantes
 423 caelicolum cantus senior ; tum victus et amens
 424 attonitusque animi tantisque ardoribus impar
 425 corruit et geminas vultum demisit in ulnas,
 426 adfususque diu telluri immobilis haesit.
 427 Hic illum superi juxta videre jacentem,
 428 vidit dia parens, nec longum passa seniles
 429 obduci tenebris oculos dat surgere et aegrum
 430 sustentare genu tremulisque insistere plantis
 431 divinosque pati vultus superique nitorem
 432 ignis et aethereas vibrantia lumina flammis.
 433 Ille, ubi paulatim vires animumque resumpsit,
 434 nodoso incumbens baculo modulantia primum
 435 agmina reginamque deum de more salutatur ;
 436 mox ipsum accedens praesepe ulvaeque palustri
 437 impositum spectans dominum terraeque marisque,
 438 (o timor, o mentis pietas !) puerilia membra
 439 non ausus tractare manu, cunctatur. Ibi auram,
 440 insperatam auram divino efflantem ab ore
 441 ore trahens, subito correptus numinis haustu
 442 afflatusque deo, sic tandem voce quietata
 443 incipit et lacrimis oculos suffundit obortis :
 444 "Sancte puer, non te Phariis operosa columnis
 445 atria, non variata Phrygum velamina textu
 446 exceperere (jaces nullo spectabilis auro),
 447 angustum sed vix stabulum, male commoda sedes
 448 et fragiles calami lectaeque paludibus herbae
 449 fortuitum dant ecce torum. Laqueata tyrannos
 450 tecta et regifico capiant aulae paratu :
 451 te pater aeterno superum ditavit honore
 452 illustrans, tibi siderei domus aurea caeli
 453 plaudit inextinctosque parat natura triumphos.
 454 Et tamen hanc sedem reges, haec undique magni
 455 antra petent populi, longe quos caerulea Calpe
 456 litore ab occiduo nigrisque impellet ab Indis
 457 sol oriens, quos et Boreas et fervidus Auster
 458 diverso inter se certantes cardine mittent.
 459 Tu pastor, tu dispersas revocare per agros
 460 missus oves late pectusque offerre periculis,
 461 prodigus ah nimium vitae, per tela, per hostes
 462 obscurum nemus irrumpens, rabida ora luporum

463 compesces saturumque gregem sub tecta reduces.
 464 O mihi certa fides superum, decus addite terris,
 465 nate deo, deus ipse, aeterno e lumine lumen :
 466 te te ego, te circum genitrix laetique ministri
 467 concinimus primique tuos celebramus honores
 468 longaque perpetuis indicimus orgia fastis".

LIBER III

P_3 v.1 Auratum intera culmen bipatentis Olympi
 2 conscendit genitor, rerum inviolata potestas,
 3 laeta fovens tacito sub pectore. Mox jubet omnes
 4 ad se se acciri superos, quique atria longe
 5 observant, quique arcanis penetralibus adstant,
 6 praeterea quos Eoos Aurora per ortus
 7 et quos occiduae propior videt Hesperus orae ;
 8 namque ferunt olim leges cum conderet aequas
 9 rex superum et valido mundum suspenderet axe,
 10 diversas statuisset domos diversaque divis
 11 hospitia et dignos meritis tribuisse penates
 12 ordine cuique suos : illi data tecta frequentant
 13 armaque et aeratis affigunt nomina valvis.
 14 Haud mora fit : celerant jussi, volat aethere toto
 15 caelicolum glomerata manus, pars igne corusco
 16 tota rubens, pars stelliferis innexa coronis.
 17 Ipse sedens humeris chlamydem fulgentibus aptat
 18 ingentem et caelum pariter terrasque tegentem,
 19 quam quondam, ut perhibent, vigilans noctesque diesque
 20 ipsa suo nevit rerum natura Tonanti,
 21 adjecitque sacrae decus admirabile telae
 22 per medium perque extremas subtegminis oras
 23 immortale aurum intexens grandesque smaragdos.
 24 Illic nam varia mundum distinxerat arte
 25 gnara operum mater certisque elementa figuris
 26 et rerum species animasque et quicquid ab alta
 27 fundit mente pater. Generis primordia nostri
 28 cernere erat limum informem ; jam praepete penna
 29 deferri volucres liquidum per inane videres,
 30 jam silvis errare feras pontumque natari
 31 piscibus et vero credas spumescere fluctu.
 32 Hic postquam aligeros gemmata sedilia coetus
 33 accepere, pater solio sic inquit ab alto :
 34 "Aetherei proceres (neque enim ignoratis et ausus
 35 infandos dirumque acies super astra frementes),
 36 si mecum juvat antiquos ab origine motus
 37 inspicere et veterum pariter meminisse laborum,
 38 quandoquidem haec vobis peperit victoria laudem,
 39 huc animos, huc pacatas advertite mentes.
 40 Vos, cum omne arderet caelum servilibus armis
 41 Arctoumque furor pertenderet impius axem
 42 scandere et in gelidos regnum transferre Triones,
 43 fida manus mecum mansistis et ultima tandem
 44 experti caelo victricia signa tulistis
 45 aeternumque alta fixistis in arce trophaeum.
 46 Quos ego pro meritis insigni munere palmae

47 donavi regnique in partem operumque recepi
48 praecipuosque habui lectosque ad iussa ministros :
49 usque adeo fixa antiqui stat gratia facti !
50 Nec minus et nostras audistis saepe querelas
51 vidistisque graves flammati pectoris aestus,
52 tunc cum prima novas egit dementia gentes
53 arboris auricomae caelestia carpere poma,
54 poma gravi seros gustu laesura nepotes :
55 munere quin superum indignas spoliastis et umbra
56 sacrorum late nemorum assiduoque labore
57 multastis miseras vitae et brevioribus annis.
58 Quid repetam veteri sumptas de crimine poenas
59 exiliumque informe Erebi tenebrasque repostas,
60 quae tacito mecum spectastis lumine et iidem
61 terrarum sortem maesti indoluistis acerbam ?
62 Aut etiam ut nostri longo post tempore tandem
63 pectoris indomitas clementia vicerit iras,
64 visque arcana leves sensim demissa per auras
65 fecundam intactae complerit virginis alvum ?
66 An temere hoc nullaque actum ratione putatis ?
67 Quippe ita mansuras decuit me ponere leges,
68 quo terraeque polusque, homines divique vicissim
69 foederibus starent certis et pignore tanto
70 servarent memorem cognatae stirpis amorem.
71 Quare agite et jam nunc humana capessite fata ;
72 ac primum duris parvi sub cautibus antri
73 gramineos lustrate toros, lustrate beatam
74 pauperibus sedem calamis, cunctique recentes
75 submissi cunas accedite, dum pia mater
76 complexu in molli natum fovet, hubera pernox
77 indulgens teneris pueri rorantia labris.
78 Nec procul in stipula demisso pectore mutum
79 procumbit pecus et domini vestigia lambens
80 pervigilat, longos fundit dum tibia cantus.
81 Hic faustos ortus pueri noctemque verendam
82 discursu per inane levi passimque canoris
83 laudibus excipite et plausu celebrate faventes
84 omnia felicem ventura in saecula pacem
85 certatimque renascentis cunabula mundi,
86 victum anguem victumque anguis furiale venenum.
87 Sic placitum, sic aversos conjungere terris
88 caelicolas, sic ferre homines ad sidera certum est".
89 Haec ubi dicta, novum superis inspirat amorem,
90 quo subito veteres deponant pectoris iras,
91 obliti scelerum patrisque exempla secuti,
92 terrarum flagrent studio et mortalia curent.
93 Nec mora, Laetitiam choreis tum forte vacantem
94 advocat (haec magni motusque animosque Tonantis
95 temperat et vultum discussa nube serenat),
96 Laetitiam, quae caelicolum per limina semper
97 discursat raroque imas petit hospita terras,
98 curarumque expers lacrimasque exosa virago
99 exultat totoque abigit suspiria caelo.
100 Ut stetit ante patrem terrasque accedere iussa est,
101 mobilibus pictas humeris accommodat alas
102 lenimenque viae comites vocat. Ilicet adsunt,
103 jucundae visu facies, Cantusque Chorique
104 Gaudiaque Plaususque et honestis ignibus ardens

105 rectus Amor, quem nuda Fides Spesque inscia luctus
 106 vadentem mira unanimes pietate sorores
 107 observant ; sequitur mox inculpata Voluptas
 108 Gratiaque et niveam suadens Concordia pacem.
 109 Cumque propinquasset portae, quae maxima caelo
 110 dicitur aeternumque micat radiata coruscis
 111 astrorum signis, quando mortalibus aegris
 112 dant nimbos aliae et damnant caligine terras,
 113 succinctae occurrunt Horae properantibus alis,
 114 insomnes Horae, nanque his fulgentia divum
 115 limina et ingentis custodia credita caeli.
 116 Protinus aeratos impulso cardine postes
 117 cum sonitu magnoque polos quassante fragore
 118 praepandunt obnixae humeris. Volat illa per auras
 119 obscura sub nocte nitens ; gratantur eunti
 120 sidera, jam festas meditatur luna choreas,
 121 exsultant Hyades, gaudet mutata Bootes
 122 plaustra auro totosque auro fulgere juvencos ;
 123 tunc primum visa est miseri post fata parentis
 124 risisse Erigone et longum posuisse dolorem,
 125 armatoque ensis subducitur Orioni.
 126 Ut vero umbrosis posuit vestigia silvis,
 127 culmina conscendit pastorum, atque omnia late
 128 perlustrans tacitis oculis loca concutit alas
 129 applaudens, pictosque sinus sub nocte coruscans
 130 subrisit laetum puraque in luce refulsit.
 131 Primi illam sensere canes, sensere jacentes
 132 haedorum passim per dura cubilia matres,
 133 balatuque ovium valles sonuere propinquae
 134 saxaque et attoniti caput erexere magistri.
 135 Tunc ait : "O parvi vigiles gregis, o bona pubes
 136 silvarum, superis gratum genus, ite, beati
 137 pastores, ite, antra novis intendite sertis :
 138 reginam ad cunas positumque in stramine regem
 139 (certa fides) alti jam jam moderator Olympi
 140 cernere dat ; properate, novique tepentia lactis
 141 munera cumque suo date condita subere mella,
 142 insuetum et silvis stipula deducite carmen".
 143 Nec plura effata, in nubes taciturna recessit
 144 et penitus nigra noctis se condidit umbra.
 145 Olli inter sese vario sermone volutant
 146 quid superum mandata velint, quas quaerere cunas,
 147 quos jubeant reges, quae cingere frondibus antra.
 148 Continuo variis innectunt tempora ramis ;
 149 nectitur et lentiscus opacaeque arbutus umbrae
 150 rosque maris buxusque et densa comas terebinthus,
 151 cunctaque frondenti redimitur turba corona.
 152 Mox silvam exquirunt omnem saltusque repostos
 153 flammiferis lustrant taedis : ardere putares
 154 arva procul totumque incendi lumine montem.
 155 Tandem inter dumos fessi sub rupe cavata
 156 speluncam aspiciunt vocemque rudentis aselli
 157 auribus acceperere, vident ipsumque bovemque
 158 longaevumque senem stantemque ad lumina matrem
 159 insomnem et pressis refoventem pignus in ulnis.
 160 Ergo insperatae gavisi munere sortis,
 161 ocius ingentem procero stipite laurum
 162 avulsamque solo palmam ab radicibus imis

163 attollunt humeris perque intervalla canentes
164 cum plausu choreisque et multisono modulatu
165 vestibuli ante aditum statuunt, omnemque coronant
166 fronde locum, grandes oleas cedrosque comantes
167 affigunt longisque advelant limina sertis
168 et late Idaliam spargunt cum baccare myrtum.
169 Quos bonus ex antro dictis ingressus amicis
170 compellat senior placidaque haec voce profatur :
171 "Dicite, pastores (neque enim sine numine credo
172 tam certum tenuistis iter), cui tanta paratis
173 munera, cui virides ramis frondentibus umbras
174 textitis ? An ne aliquis superum patre missus ab alto
175 has docuit sedes locaque haec accedere jussit ? "
176 Sic memorans sese laetum venientibus offert.
177 Illi autem : "Nova per tenebras, nova lucis imago,
178 o genitor, media visa est modo lumina silva
179 spargere et in nostras diffundere gaudia mentes,
180 sive deus caelo veniens seu forte deorum
181 nuntius, in dubio est : nos vultum habitumque loquentis
182 vidimus et motas per noctem audivimus alas".
183 Sic fati jungunt dextras ; mox ordine longo
184 antrum introgressi, calathis silvestria plenis
185 dona ferunt, matrem et laeto simul ore salutant.
186 Tum puero adstantes Lycidas et maximus Aegon -
187 Aegon, getulis centum cui pascua campis,
188 centeni per rura greges Massyla vagantur :
189 ipse caput late, qua Bagrada, qua vagus errat
190 Triton, Cinyphiae qua devolvuntur arenae,
191 ingens agricolis, ingens pastoribus Aegon ;
192 at Lycidas vix urbe sua, vix colle propinquo
193 cognitus, aequoreas carmen deflexit ad undas -
194 et tamen hi non voce pares, non viribus aequis,
195 inter adorantum choreas plaususque deorum,
196 rustica septena modulantur carmina canna :
197 "Hoc erat, alme puer, patriis quod noster in antris
198 Tityrus attritae sprevit rude carmen avenae,
199 et cecinit dignas Romano consule silvas.
200 Ultima Cumaei venit jam carminis aetas,
201 magna per exactos renovantur saecula cursus ;
202 scilicet haec virgo, haec sunt Saturnia regna,
203 haec nova progenies caelo descendit ab alto,
204 progenies per quam toto gens aurea mundo
205 surget et in mediis palmis florebit aristis.
206 Qua duce, siqua manent sceleris vestigia nostri
207 irrita perpetua solvent formidine terras
208 et vetitum magni pandetur limen Olympi ;
209 occidet et serpens, miseros quae prima parentes
210 elusit portentificis imbuta venenis.
211 Tune deum vitam accipies divisque videbis
212 permistos heroas et ipse videberis illis
213 pacatumque reges patriis virtutibus orbem ?
214 Aspice felici diffusum lumine caelum
215 camposque fluviosque ipsasque in montibus herbas ;
216 aspice, venturo laetentur ut omnia saeclo.
217 Ipsae lacte domum referent distenta capellae
218 ubera nec magnos metuent armenta leones,
219 agnaeque per gladios ibit secunda nocentes
220 bisque superfusos servabit tincta rubores.

221 Interea tibi, parve puer, munuscula prima
 222 contingent ederaeque intermixtique corymbi ;
 223 ipsa tibi blandos fundent cunabula flores
 224 et durae quercus sudabunt roscida mella ;
 225 mella dabunt quercus, omnis feret omnia tellus.
 226 At postquam firmata virum te fecerit aetas
 227 et tua jam totum notescent facta per orbem,
 228 alter erit tum Tiphys et altera quae vehat Argo
 229 delectos heroas ; erunt etiam altera bella
 230 atque ingens Stygias ibis praedator ad undas.
 231 Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem,
 232 cara dei soboles, magnum caeli incrementum".
 233 Talia dum referunt pastores, avia longe
 234 responsant nemora et voces ad sidera jactant
 235 intonsi montes ; ipsae per confraga rupes,
 236 ipsa sonant arbusta : "Deus, deus ille, Menalca".
 237 Hic subito magnum visi per inane volatus
 238 caelestum cursusque alacres alacresque recursus,
 239 auditaque procul voces sonitusque rotarum.
 240 Scilicet innocuis per sudum exercitus armis
 241 ibat ovans : divisae acies, terna agmina ternis
 242 instructa ordinibus belli simulacra ciebant.
 243 Ter clypeis jam cedentes invadere nubes
 244 aspiceres, vacuas ter mittere tela per auras,
 245 ter clamare ducem ; mox dissita cogere signa
 246 atque unam laetae faciem praeferre phalangis ;
 247 rursus et arios percurrere milite campos,
 248 semotosque alios constanti incedere passu
 249 nubila per latasque vias et jungere nexu
 250 brachia, perpetuis quatientes motibus alas
 251 gestantesque manu nostrae argumenta salutis :
 252 spinasque clavosque horrenti et vimine fasces
 253 haesuramque hastam lateri medicataque felle
 254 pocula sublimemque crucem immanemque columnam.
 255 Ibant et dulci mulcebant aethera cantu.
 256 Innumeras alii laudes et magna parentis
 257 facta canunt : ut prima novi fundaverit orbis
 258 moenia telluremque vagis discluserit undis ;
 259 ut passim varios caelo suspenderit ignes
 260 lunamque stellasque ; ut magni lumina solis,
 261 jam late extremo tenebris oriente fugatis,
 262 protulerit. "Tu belligeras, metuende, cohortes
 263 dejicis exturbasque polo ; tu fulmine quassas
 264 cum duce signa suo nigroque involvis Averno
 265 Cocytumque jubes tristesque habitare lacunas.
 266 Te gemini cecinere axes, te maxima tellus
 267 victorem, cecinit vastis cum fluctibus aequor ;
 268 nec te hominum fraudes, non avertere nefanda
 269 crimina, sed laeto spectas mortalia vultu
 270 dignatasque tuo solaris numine terras.
 271 Salve, magne opifex caeli, rex maxime divum
 272 terrarumque hominumque salus, quem sidera, quem sol,
 273 quem metuunt reges tenebrarum et Tartarus ingens,
 274 cui late humanum servit genus, omnia solus
 275 qui regis, omnia amas pariter ; tibi nomina mille,
 276 mille potestatum, regnorum insignia mille !
 277 Salve auctor, salve immensi dominator Olympi,
 278 et nobis felix terrisque labantibus adsis ! "

279 Ingeminant plausum nubes lateque per auras
 280 discursat vox et caeli convexa resultant.
 281 Herboso tum forte toro undisonisque sub antris
 282 venturas tacitoolvebat pectore sortes
 283 caeruleus rex, humentum generator aquarum
 284 Jordanes, quem juxta hilari famulantia vultu
 285 agmina densentur natae, pulcherrima Glauce
 286 Dotoque Protoque Galenaque Lamprothoeque,
 287 nudae humero, nudis discincta veste papillis ;
 288 Callyroe Bryoque Pherusaque Dinameneque
 289 asphaltisque assueta leves fluitare per undas,
 290 ipsaque odoratis perfusa liquoribus Anthis,
 291 Anthis, qua non ulla novos miscere colores
 292 doctior aut pictis caput exornare coronis ;
 293 mox Hyale atque Thoe et vultu nitidissima Crene
 294 Gongisteque Rhoque et candida Limnoria
 295 et Dryope et virides Botane resoluta capillos,
 296 ore omnes formosae, albis in vestibus omnes,
 297 omnes puniceis evinctae crura cothurnis.
 298 Ipse antro medius pronaque acclinis in urna
 299 fundit aquas : nitet urna novis variata figuris
 300 crystallo ex alba et puro perlucida vitro,
 301 egregium decus et superum mirabile donum.
 302 Umbrosis hic silva comis densisque virebat
 303 arboribus ; cervi passim capreaeque fugaces
 304 aestivum viridi captabant frigus in umbra.
 305 In medio (quercorum), effulgens fluctibus, amnis
 306 errabat campo et cursu laeta arva secabat.
 307 Hic juvenis, fulvis velatus corpora setis,
 308 stans celso in scopulo regem dominumque deorum
 309 vorticibus rapidis medioque in fonte lavabat ;
 310 at viridi in ripa lecti de more ministri
 311 succincti exspectant pronisque in flumina palmis
 312 protendunt niveas, caelestia lintea, vestes.
 313 Ipse pater caelo late manifesta sereno
 314 signa dabat natoque levem per inane columbam
 315 insignem radiis mittebat et igne corusco ;
 316 attonitae circum venerantur numina nymphae,
 317 et fluviis refugas ad fontem convocat undas.
 318 Talia caelata genitor dum spectat in urna
 319 Fatorum ignaros oculosque ad singula volvit
 320 admirans, videt insolitos erumpere fontes
 321 ingentemque undare domum cavaque antra repleti
 322 fluctibus atque novum latices sumpsisse saporem ;
 323 dumque haeret pavitaturque simul, dum sublevat undis
 324 muscosum caput et taurino cornua vultu,
 325 aspicit insuetas late florescere ripas
 326 claraque per densas discurrere lumina silvas
 327 pastorum ludo, et laetos ad sidera cantus
 328 divinasque audit voces et numina passim
 329 advenisse deum testantia. Protinus ambas
 330 ad caelum palmas hilaris cum voce tetendit :
 331 "O maris, o terrae, divumque hominumque repertor,
 332 quis tua vel magno decreta incognita caelo
 333 detulit huc audax mediisque abscondit in undis ?
 334 Ipse mihi haec quondam, memini, dum talia mecum
 335 saepe agitat repetiturque volens, narrare solebat
 336 caeruleus Proteus ; mendax si caetera Proteus,

337 non tamen hoc vanas effudit carmine voces :
 338 "Adveniet tibi, Jordanes, properantibus annis,
 339 adveniet, mihi crede", inquit, "- certissima caelum
 340 signa dedit nec me delusum oracula fallunt -
 341 qui te olim Nili supra septemplex ortus,
 342 supra Indum et Gangen fontemque binominis Istri
 343 attollet fama, qui te Tiberique Padoque
 344 praeferet atque tuos astris aequabit honores.
 345 Cujus in adventu tristes discedere morbi
 346 corporibus passim incipient ; jam victa repente
 347 cessabit, turpes squamas maculasque remittet
 348 dira lues lacerosque elephas effusus in artus
 349 ulcera sanguineo sistet manantia tabo.
 350 Quin et letales (dictu mirabile !) febres
 351 diffugient jussae possessaque membra relinquent ;
 352 cedet et infestae violentior ira Dianae,
 353 ira nocens, quae fulminea velut icta ruina
 354 corpora cum gemitu ad terram prosternit et igni
 355 interdum, nunc perdere aqua (miserabile visu !)
 356 festinat : Stygio nimirum armata veneno
 357 exsuperat vis et spumas agit ore tumentes.
 358 Nec jam ultra, longo vires minuente veterno,
 359 tabificus per operta impune vagabitur hydrops,
 360 exitio obrepens miserorum atque omnia late
 361 viscera per varios perdet tumefacta dolores.
 362 Non alias vincit tam crebra silentia linguae
 363 abrumpent noctem aut toties tenebrasque priores
 364 excutient oculi, qui numquam sidera, numquam
 365 ardentem magni viderunt lampada solis.
 366 Multa quidem majora fide, sed vera, sed ipsos
 367 quae teneant spectantum oculos, possum ore referre,
 368 sed propero : ventura tamen mirabitur aetas.
 369 Cernere erit claudos passim genua aegra trahentes
 370 firmato subitos extendere poplite gressus ;
 371 tum nervis labefacta diuque trementia membra
 372 (quis credat nisi certa meus mihi cantet Apollo ?)
 373 restringi et validas cum robore sumere vires ;
 374 atque alius, raptus jussus consurgere lecto,
 375 haud mora, prosiliet, passuque in templa citato
 376 contendens, onus ipse humeris portabit : ibi ingens
 377 clamor et innumerae circum donaria voces
 378 spectantis populi et rerum novitate paventis.
 379 Parte alia exstinctam penitus sensuque carentem
 380 ad sua jam cernes revocari munera dextram,
 381 nec minus et tacta compesci veste cruorem
 382 femineum exsanguisque artus pallentiaque ora
 383 illicet obstructis calefacta rubescere venis ;
 384 ipsas quin etiam Furias sub Tartara pelli,
 385 immanes Erebi Furias, tum fessa levare
 386 pectora vexatosque malis cruciatibus artus ;
 387 hinc vacuas late impleri stridoribus auras
 388 Dirarum frustra clamantium ac saeva trementum
 389 verbera perque cavas conantum evadere nubes.
 390 Jam deploratis vitam post funera reddi
 391 corporibus video, jam maestam incedere pompam
 392 feralemque anteire tubam ; mox gaudia matrum
 393 insperata patrumque hilares verso ordine fletus
 394 et circumfusam populis laetantibus urbem.

395 Huic tu nutantes quoties assurgere montes
 396 et, mirum, insuetas curvare cacumina silvas
 397 aspicias, quoties humenti in gramine ripae
 398 aut solantem aestus aut lenes pectore somnos
 399 carpentem tenui assuesces mulcere susurro !
 400 Macte tuis merito ripis, macte omnibus undis ;
 401 ad te deposito properabunt numina fastu
 402 nudabuntque sacros artus et carmina dicent
 403 ad numerum, cum tu felix jam flumine sancto
 404 auctorem rerum divumque hominumque parentem
 405 (tantus honos, laus tanta tuo, rex maxime, fonti)
 406 exutum veste accipies atque hospite tanto
 407 attonitus trepidas hortabere voce Napaeas :
 408 "Ite citae, date thura pias adolenda per aras,
 409 caeruleae comites, viridique sedilia musco
 410 instruite et vitreis suspendite sarta columnis ;
 411 purpureas miscete rosas, miscete hiacynthos
 412 liliaque et pulchro regem conspergite nimbo".
 413 Tunc nomen late clarum Jordanis ad auras
 414 attollent montes, Jordanem maxima circum
 415 aequora, Jordanem silvaeque amnesque sonabunt.
 416 Illa autem humanis quamvis latura ruinis
 417 auxilium finemque dies, gratissima quamvis
 418 urbibus adveniat totumque optanda per orbem,
 419 fluminibus tamen et nostris felicior undis
 420 (siqua fides, siqua est veri prudentia Proteo)
 421 ostendet roseos stellis ridentibus ortus,
 422 quandoquidem non divitias, non quaeret honores
 423 ille patris decus ac virtus, mortalia postquam
 424 membra sibi et fragiles jam sponte induxerit artus.
 425 Non sceptrum invadet Cyri, non Caspia regna
 426 diripiet, non exuviis Babylona superbam
 427 eruet aut alto scandet Capitolia curru
 428 militibus circum et laeto comitante senatu,
 429 sed maris undisoni tractus et litora longe
 430 curva secans, media socios sibi quaeret in acta
 431 dispersosque mari nautas nudosque colonos
 432 undarum, sinuosa fretis jactare parantes
 433 retia vexatas aut jam reparare sagenas
 434 sollicitos, patris ad solium ac sua tecta vocabit.
 435 Atque ollis jus omne potestatemque medendi
 436 adjiciet : pellent morbos dentesque retudent
 437 vipereos Orcique acies ac monstra fugabunt.
 438 Quin et custodes foribus radiantis Olympi
 439 praeficiet, servare aditus et claustra jubebit
 440 aurea ; queis non ulla queat vis saeva nocere
 441 Eumenidum durique umbrarum obsistere postes.
 442 Tum sedes passim emeritis duodena per astra
 443 instituet : distincta suos de more sequetur
 444 turba duces ; illi leges et sancta vocatis
 445 jura dabunt, plausu sociorum atque agmine laeti.
 446 Felices, qui jam cymba remisque relictis
 447 alta serenati conscendent culmina caeli !
 448 Praeterea (si certa fides nec vana futuri
 449 gaudia cognatas etiam spectabimus undas
 450 Lenaeos verti in latices : ea prima deum rex
 451 arcana, hos primos per signa ostendet honores
 452 accepti late imperii ; mirabitur auctus

453   lympha suos, jussa insuetum spumare capaces
 454   per pateras largeque novum diffundere nectar
 455   et mensas hilarare et felices hymenaeos.
 456   Nec semel ille altum remis evectus in aequor,
 457   cum jam frustrato socios rediisse labore
 458   accipiet, praeda ingenti ditabit et udos
 459   squamigerum strata cumulos exponet in alga.
 460   Iratos etiam fluctus tumidasque procellas,
 461   miscentesque imo turbatam gurgite arenam
 462   jamque superjecto mersuras aequore puppim,
 463   imperio premet increpitans : cadet arduus undae
 464   impetus atque audisse minantis jussa putares
 465   Eurosque Zephyrosque et ovantes turbine Coros.
 466   Quid loquar, ut gemino numerosas pisce catervas
 467   munere et exiguo Cereris, miserabile vulgus
 468   matres atque viros pariter per gramina pascet,
 469   ut jam bisseis redeant fragmenta canistris ?
 470   Aut intempesta gradiens ut nocte per altum
 471   libera substrato ponet vestigia ponto
 472   vixque undas sicco tanget pede ? Scilicet olli
 473   adnabunt blandae Nereides ; humida passim
 474   sternent se freta, tum fundo Neptunus ab imo
 475   excitus, agnoscet dominum positoque tridente
 476   cum Phorco Glaucoque et semifero comitatu
 477   prosiliet trepidusque sacris dabit oscula plantis.
 478   Sed quid ego exili vectus super alta phaselo
 479   cuncta sequor memorans ? Non si Parnasia Musae
 480   antra mihi sacrosque aditus atque aurea paurant
 481   limina, sufficiam ; non si mihi ferrea centum
 482   ora sonent centumque aerato e gutture linguae
 483   vocibus exspument agitantem pectora Phoebum,
 484   laudatos valeam venturi principis actus
 485   enumerare novoque amplecti singula cantu".
 486   Haec senior quondam felici pectore Proteus
 487   vaticinans, ut forte meo diverterat antro,
 488   praemonuit : nunc eventus stat signa futuri
 489   expectare. Nitor roseo sed fulsit ab ortu
 490   clarior et radiis dux praevia matutinis
 491   Oceani procul extremo se litore tollit
 492   exoriens Aurora, sinusque induta rubentes
 493   ante diem citat auricomos ad frena jugales ;
 494   et jam consuetis tempus me currere ripis
 495   undantem magnosque lacus et prata secantem
 496   vorticibus. Viden ut nostros agit impetus amnes
 497   Jordanemque vocat tumidarum murmur aquarum ? "
 498   Sic fatus, confestim humeris circumdat amictus
 499   insolitos, quos pulchrae udis nevere sub antris
 500   Naiades molli ducentes stamina musco,
 501   Sidonioque rudes saturantes murice telas
 502   aurea consperso variarunt sidera limbo.
 503   Atque ita se tandem currenti reddidit alveo
 504   spumeus et motas aspergine miscuit undas.
 505   Hactenus, o superi, partus tentasse verendos
 506   sit satis ; optatum poscit me dulcis ad umbram
 507   Pausilypus, poscunt Neptunia litora et udi
 508   Tritones Nereusque senex Panopeque Ephyreque
 509   et Melite quaeque in primis mihi grata ministrat
 510   otia Musarumque cavas per saxa latebras,

511 Mergillina, novos fundunt ubi citria flores,
512 citria Medorum sacros referentia lucos.